

stad&lande

JAARGANG 62 NR. 173 JUNI 2025

Speuren naar
boerderijnamen

Tentoonstelling en boek 'Zeeuwse Portretten uit de achttiende eeuw' in het Stadhuismuseum

Britta Koopen

Van 3 juli tot en met 9 november 2025 is er in het Stadhuismuseum in Zierikzee een bijzondere tentoonstelling te bekijken. Deze maakt deel uit van de reeks tentoonstellingen met begeleidende publicaties onder de titel *Zeeuwse Meesters uit de Gouden Eeuw*. Het is een soort uitstapje, omdat het onderwerp strikt genomen buiten de kunsthistorische Zeeuwse Gouden Eeuw valt. De tentoonstelling komt tot stand in samenwerking met kunsthistoricus en taxateur Jim van der Meer Mohr, bekend van onder andere het tv-programma *Tussen Kunst & Kitsch*, die er als gastcurator aan meewerkt. Van der Meer Mohr heeft enkele jaren geleden in opdracht van het Zeeuws Museum en het Zeeuws Genootschap een onderzoek uitgevoerd¹ waarin hij de schilderijencollectie van het Zeeuws Museum onder de loep heeft genomen. Dit onderzoek zou je kunnen beschouwen als een eerste kennismaking met de Zeeuwse portretten en de daaruit voortvloeiende publicaties, die uiteindelijk hebben geresulteerd in het voorliggende, door WBooks uitgegeven boek ter begeleiding van de tentoonstelling.

In het boek krijgen de lezer en/of bezoeker van de tentoonstelling een overzicht van de portretkunst in Zeeland in de 18de eeuw. En dat is interessant! Want het vertelt niet alleen over de stijl die de uitgelichte portretschilders hanteren en die zich door de eeuw heen

uiteraard ook ontwikkelt en aan de op dat moment heersende mode onderhevig is. Het vertelt de lezer (en de kijker, want er zijn talrijke prachtige portretten in het boek te bewonderen!) daarnaast ook over het leven in Zeeland in de 18de eeuw, over familiebanden tussen leden van de Zeeuwse elite, en over de redenen waarom kunstenaars naar Zeeland trokken om hier hun brood te verdienen. Rijke en invloedrijke families, die vaak door huwelijken aan elkaar verwant waren – met bekende namen als Van Citters, Hurgronje, Ockersse of Van der Poort – behoorden tot de grootste opdrachtgevers voor de portretschilders.

Van der Meer Mohr leert de lezer op speelse wijze anders te kijken naar een portret. Niet alleen de afgebeelde persoon zelf is van belang; zo'n schilderijtje vertelt ons nog veel meer. De haardracht van de geportretteerde zegt iets over de op dat moment heersende mode. De afbeeldingen van het familiewapen of de kwartierwapens – die soms op de achterkant, soms op de lijst en soms ook in het portret zelf te zien zijn – vertellen ons bijvoorbeeld iets over familiebanden. Vaak wijst de geportretteerde heer met zijn hand ergens naar, of ligt zijn hand op een boek. Dan is het interessant om te kijken om welk boek het gaat, omdat de titel nooit willekeurig gekozen is. Met dat soort kleine verwijzingen kan er

Het gezin van Nicolaas Steengracht en Anna Maria Spiering door Philip van Dijk, gedateerd 1733. RKD Den Haag, IB-nr. 24380.

op een portret iets over de afgebeelde persoon worden gezegd. Is het een religieus boek (vaak afgebeeld bij geportretteerde vrouwen)? Dan zegt dit iets over de vroomheid van de dame. Is het een boek over rechtspraak? Dan kan dit duiden op de functie van de heer. Ook brieven duiden vaak op de functie of op het feit dat de geportretteerde belezen en belangrijk is. De achtergrond speelt op portretten eveneens een belangrijke rol. Achter de afgebeelde vrouw is vaak het huis of het bijbehorende park waar zij met haar gezin woont afgebeeld. Zie bijvoorbeeld afb. 28B in het boek, blz. 29: hier wordt de weelde van de leefomgeving van Margaretha Johanna Ockersse met enkele penseelstreken prachtig uitgebeeld. Bij mannen valt op dat soms een doorkijkje naar belangrijke gebouwen, waar de geportretteerde een beroepsmatige verbinding mee had, op de achtergrond te zien is. Zo is achter de geportretteerde Willem van Citters het stadhuis van Middelburg te zien, een verwijzing naar de verschillende openbare functies, waaronder die van burgemeester, die deze Willem van Citters in Middelburg heeft vervuld.²

Kinderen en jongere mannen worden op een portret vaak vergezeld door hun hond, die stonden voor trouw, status, opvoeding of moraal. Ook de afbeelding van vogels op een portret had een aan die tijd verbonden symbolische waarde.³

Van echtlieden bestaan vaak dubbelportretten, zogenaamde pendants. Deze portretten horen bij elkaar, zijn vaak bedoeld om naast elkaar te worden getoond en zijn meestal gelijk van grootte en stijl en hebben een thematische samenhang. Hierbij versterken elkaars symboliek en betekenis elkaar, onder andere door het gebruik van overeenkomende of bij elkaar passende kleuren, houdingen of attributen.⁴

Een groot deel van het boek beslaat de drie hoofdstukken over de portretschilders Philip van Dijk, Jan Palthe en Jean Henry Appelius. Deze drie, niet uit Zeeland afkomstige, portrettisten zijn verantwoordelijk voor een groot deel van de portretten die van Zeeuwen in de 18de eeuw zijn geschilderd: samen zorgden zij voor meer dan 150 portretten van Zeeuwen.

Entree Stadhuismuseum Zierikzee.

Dankzij de heldere uitleg en de voorbeelden en afbeeldingen die Van der Meer Mohr in zijn boek heeft opgenomen, is het ondanks alle namen van geportretteerden die hierin worden gepresenteerd een goed leesbare en uitermate boeiende publicatie. In combinatie met de aanstaande tentoonstelling zorgen het Stadhuismuseum en de kunsthistoricus voor een inkijk in het leven, de waarden en morele overtuigingen van de gegoede Zeeuwen van ruim driehonderd jaar geleden. Op deze manier wordt een bezoek aan de tentoonstelling veel meer dan alleen het bekijken van schilderijen.

Zeeuwse portretten uit de achttiende eeuw verschijnt ter gelegenheid van de gelijknamige tentoonstelling in Stadhuismuseum Zierikzee, van 3 juli t/m 9 november 2025. Vanaf 2 juli is het boek te koop in het Stadhuismuseum en de boekhandel.

ISBN 978 94 625 8707 6

Noten

1. Jaarverslag Zeeuws Museum 2015, <https://www.zeeuwsmuseum.nl/nl/jaarverslag/2015/bewaren-verzamelen>.
2. 'Zeeuwse portretten uit de achttiende eeuw' van Jim van der Meer Mohr, Philip van Dijk: Portret van Willem van Citters (afb. 23) blz. 27.
3. Zie ook www.ontroerendgoed.kasteelamerongen.nl: Een huis vol verhalen, Kinderportretten: Het 18de eeuwse kinderportret: bijwerk en symboliek.
4. Zie hiervoor ook in het boek 'Zeeuwse portretten uit de achttiende eeuw' van Jim van der Meer Mohr de pendants van de hand van Jean Appelius: Portret van Isaac Hurgronje (afb. 43A) en portret van Johanna van Dishoeck (afb. 43B), blz. 48.